

พุทธปรัชญาเรื่องกรรมในพระไตรปิฎก

ก. ประเภทของกรรม 4 ประเภท

คัมภีร์บาลีอันเป็นแหล่งที่มาของคำสอนที่น่าเชื่อถือได้ของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ 1. พระไตรปิฎก 2. อรรถกถา 3. ฎีกา และ 4. อนุฎีกา คำว่าพระไตรปิฎกนั้น ตามตัวอักษร แปลว่า ตะกร้า 3 ใบ หรือตำราที่บรรจุคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและอรรถสาวกที่พระพุทธเจ้าทรงรับรอง อรรถกถาคือคำอธิบายของพระไตรปิฎก ฎีกาคือ คำอธิบายของอรรถกถา และอนุฎีกาคือคำอธิบายของฎีกา เพราะฉะนั้นพระไตรปิฎกจึงเป็นหลักฐานที่สำคัญสูงสุดของพระพุทธศาสนา ส่วนหลักฐานที่สำคัญรองลงมาก็คือ อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา ตามลำดับ

ในคัมภีร์พระไตรปิฎก เราจะพบหลักคำสอนเรื่องกรรมที่แจ่มแจ้งอยู่ 2 ตอน ตอนหนึ่งอยู่ในมัชฌิมนิกาย กุกกุโรวาทสูตร¹ เป็นพรรณณะเรื่องกรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่นักบวช 2 คนที่เข้าไปเฝ้าเพื่อทูลถามปัญหา ส่วนอีกตอนหนึ่งอยู่ในอังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต² เป็นพุทธาธิบายเรื่องกรรมซึ่งก็มีสาระเหมือนกับที่ทรงอธิบายในตอนแรกนั้น ตามหลักฐานทั้งสองนี้ พระพุทธเจ้าทรงแบ่งกรรมหรือการกระทำโดยอาศัยธรรมชาติและผลของกรรม ออกเป็น 4 ประเภท ดังต่อไปนี้

¹ กุกกุโรวาทสูตร, ม.ม., 13/84-90/73-78.

² อง.จตุกก., 21/232-238/265-271.

คุณลักษณะทั้งหลาย กรรม 4 ประการนี้ เรากระทำให้แจ่มแจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง
 เองแลวประกาศให้ทราบ กรรม 4 ประการเป็นใจน คือ กรรมคำมีวิบากคำ
 ก็มี กรรมขามีวิบากขาก็มี กรรมทั้งคำทั้งขามีวิบากทั้งคำทั้งขาก็มี กรรม
 ไมคำไมขามีวิบากไมคำไมขามี ขอมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี ฯ¹

การแบ่งกรรมออกเป็น 4 ประเภทดังกล่าว พระพุทธองค์ทรงแบ่งโดยอาศัย
 ขรรษชาติ และผลของกรรมคือหรือกรรมชั่ว หรือกรรมทั้งดีทั้งชั่ว หรือกรรมไมดีไมชั่วเป็นเกณฑ์
 แต่ตามองกรรมจากแง่ของช่องทางที่ให้ทำกรรมเป็นเกณฑ์แล้ว พระพุทธองค์ทรงแบ่งกรรม
 ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1. การกระทำทางกาย (กายกรรม) 2. การกระทำทาง
 วาจา (วจีกรรม) และ 3. การกระทำทางใจ (มโนกรรม)² กรรมที่กระทำทางทวาร
 ทั้ง 3 นี้ จะเป็นกรรมดี หรือกรรมชั่ว หรือกรรมทั้งดีทั้งชั่ว หรือกรรมไมดีไมชั่ว อย่างใด
 อย่างหนึ่งก็ได้ อย่างไรก็ตาม แม้วาพระพุทธองค์จะทรงแบ่งกรรม โดยอาศัยช่องทางให้ทำ
 กรรมออกได้เพียง 3 ประเภท แต่กรรมทั้งหมด 3 ประเภทนี้ก็มีขอบข่ายครอบคลุมกรรม
 4 ประเภทข้างต้น ได้หมดสิ้นโดยไม่ตกหล่นไปเลย

กรรมประเภทแรกที่ปรากฏในพระไตรปิฎกก็คือกรรมคำ พระพุทธองค์ได้ทรง
 อธิบายว่า กรรมคำหมายถึงการกระทำทางกาย ทางวาจาและทางใจ ซึ่งผู้กระทำมีความ
 มุ่งหมายที่จะสร้างความลำบาก โดยการเบียดเบียนหรือประทุษร้ายต่อชีวิตสัตว์อื่น ๆ การ
 กระทำที่เป็นอกุศล เช่น การฆ่าสัตว์ การฆาตกรรม การลักทรัพย์ และการประพฤติกิเลสในกาม
 ฯลฯ เป็นต้น เหล่านี้เรียกว่ากรรมคำให้ผลคำ หรือเป็นกรรมชั่วให้ผลชั่ว

ตามหลักของพระพุทธศาสนา การมีอยู่เป็นอยู่ของมนุษย์จะต้องถูกกำหนดโดยกรรม
 ของตนเอง ไม่ว่าเขาจะกระทำกรรมอย่างใดก็ตาม กรรมที่เขากระทำมันจะสั่งสมอยู่ใน
 ชีวิตของเขา ถ้ากรรมนั้นยังไม่ให้ผลแก่เขาในชาตินี้ ก็เป็นที่แน่นอนว่ากรรมนั้นมันจะต้องสั่ง

¹ เรื่องเดียวกัน, 21/233/265.

² อุปาลิวาทสูตร, ม.ม., 13/64/54.

ผลให้แก่เขาในชาติต่อไป บุคคลที่มีวเมาทมกมน้อยแต่การกระทำกรรมคำ ก็มิใช่การกระทำที่เกี่ยวกับการฆ่า การประทุษร้าย การเบียดเบียนที่ก่อให้เกิดความไม่ผาสุกทั้งทางกายและทางใจแก่สัตว์ทั้งหลาย ก็หวังได้แน่นอนว่าเขาจะต้องได้รับผลคำ ซึ่งเป็นผลจากการทำชั่วของตัวเอง ผลกรรมที่ให้ความทุกข์ก็เรียกได้ว่าผลของกรรมคำ พระพุทธองค์ทรงชี้ว่า บุคคลที่มีวเมาประกอบแต่กรรมคำนี้ เมื่อตายไปแล้วเขาก็จะได้รับผลของกรรมคำ คือเขาจะต้องเข้าไปสู่โลกที่เรียกว่านรก ในนรกนี้เขาจะได้รับ ความทุกข์ทรมานโดยส่วนเดียว ดังเช่นสัตว์นรกทั้งหลาย

กรรมประเภทที่ 2 ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ กรรมขาวให้ผลขาว กรรมขาวนี้ ตรงกันข้ามกับกรรมดำทุกประการ ในอังกุตรนิกาย จตุกกนิบาตพระพุทธองค์ได้ทรงตรัสถึงกรรมขาวให้ผลขาวไว้ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมขาวมีวิบากขาวเป็นใจ บุคคลบางคนในโลกนี้ย่อมปรองดองกายสังขาร . . . วจิตสังขาร . . . มโนสังขารอันไม่มีความเบียดเบียน ครั้นแล้วยอมเขาถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียน ยัสสะอันไม่มีความเบียดเบียนยอมถูกทองบุคคลนั้น ผู้เขาถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียน เขาอันยัสสะที่ไม่มีความเบียดเบียนถูกทองแล้ว ยอมใดเสวยเวทนาอันไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุขโดยส่วนเดียว เปรียบเหมือนเทพชั้นสุภกัณเฑาะ นีเราเรียกว่ากรรมขาวมีวิบากขาว ฯ¹

กรรมขาวให้ผลขาว จึงหมายถึงกุศลกรรมหรือการกระทำที่ดี ซึ่งบุคคลกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ ตามหลักของกรรม เหตุอย่างไรยอมให้ผลอย่างนั้น ผลยอมจะต้องถูกกำหนดโดยเหตุ และปฏิกริยายอมจะต้องเป็นไปตามการกำหนดของกริยา ถ้าบุคคลปลุกมะม่วงบุคคลนั้นก็ยอมจะต้องได้รับผลมะม่วงในกาลต่อมา เขาจะไม่มีทางได้รับทุเรียนเลยถ้าหากว่าเขาปลุกตนมะม่วงเอาไว้ ในทำนองเดียวกันนี้หากบุคคลกระทำกุศลกรรม

¹ อังคุตต., 21/233/265-266; ดูเพิ่มเติมกุกกุโรวาทสูตร, ม.ม., 13/84-90/73-78 ควย.

แล้วไซ้ กุศลกรรมก็จะให้ผลเป็นกุศล คือก่อให้เกิดความสุขทั้งกายและใจ เหมาะสมเสมอ กับกุศลกรรมที่เขาได้กระทำไว้

กรรมประเภทที่สามได้แก่ กรรมทั้งคำทั้งชาว ให้ผลทั้งคำทั้งชาว กรรมประเภทนี้ เป็นการปะปนกันของกรรมดีและกรรมชั่ว ผู้กระทำกรรมนี้ย่อมจะต้องได้รับทั้งผลของกรรมดี และผลของกรรมชั่ว คือได้รับทั้งความสุขและความทุกข์ปนเปกันไป ดังเช่นที่เรากำลังได้ รับกันอยู่ในทุกวันนี้ ถ้าจะเปรียบกรรมดีคือน้ำมันและกรรมชั่วคือน้ำ น้ำมันกับน้ำปนเปอยู่ใน ภาชนะเดียวกันได้ฉันใด กรรมชวากับกรรมคำหรือผลของกรรมชวากับผลของกรรมคำก็ปนเป กันไปได้ฉันนั้น

ตามมติของพระพุทธศาสนา ถ้ากรรมดีและกรรมชั่วได้กระทำพร้อม ๆ กัน ความ สุขและความทุกข์ซึ่งเป็นผลของการกระทำดังกล่าวก็จะเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน คำว่าพร้อมกัน ในที่นี้หมายถึงในระยะเดียวกัน คือในระยะใดระยะหนึ่งของชีวิตหรือในชีวิตหนึ่งทั้งชีวิต ไม่ใช่ หมายถึงในขณะจิตเดียวกัน เพราะจิตจะเสวยอารมณ์สองอารมณ์คือ เสวยทั้งความสุขและ ความทุกข์ในขณะจิตเดียวกันไม่ได้

ในชีวิตจริงของมนุษย์นั้น ความสุขและความทุกข์จะต้องเกิดขึ้นตามลำดับกัน ความ สุขย่อมเกิดขึ้นต่อจากความทุกข์ และความทุกข์ก็ย่อมเกิดขึ้นต่อจากความสุข บุคคลทั้งหลาย เมื่อกระทำกรรมทางกายวาจาและใจ เป็นกุศลบ้างอกุศลบ้าง ก็แน่นอนว่าเขาจะต้องได้รับ ทั้งผลของกุศลกรรมและอกุศลกรรม คือจะต้องได้รับทั้งความสุขและความทุกข์ปนเปกันไป ทั้งในชาตินี้และในชาติต่อ ๆ ไป ดังที่พระพุทธองค์ได้ทรงตั้งข้อสงสัยแก่ท้าว มุคคละบางคน ในโลกนี้ กระทำกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจ อันเป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ไม่เบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้ว เขาก็จะเข้าไปสู่โลกที่มีการเบียดเบียนบ้าง ไม่มีการเบียดเบียนบ้าง ณ สถานที่นั้นเขาก็จะเกลื่อนกล่นไปด้วยทั้งทุกข์และสุข ดังเช่นมนุษย์ ทั้งหลาย เทวดาบางพวก และวินิยาตบางพวก ¹

¹ เรื่องเดียวกัน, 21/233/265-266.

ตัวอย่างของผู้ที่กระทำทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม แล้วได้รับผลทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรมปนเปกันไป ก็ได้แก่ผู้ที่ไปเกิดในภาวะเป็นสัตว์เดี้ยวรัจฉานควยอำนาจอกุศลกรรม เมื่อเกิดแล้วอำนาจอกุศลกรรมก็จะส่งเสริมให้มีความสุขยิ่งขึ้น เปรียบได้เช่นการไปเกิดเป็นช่างมกคต ซึ่งเมื่อเกิดมาแล้วก็ได้รับการทูลนอมบำรุงรักษาให้มีความสุข เป็นต้น

กรรมประเภทที่สี่ ตามที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ได้แก่กรรมไม่คำไม่ชาวให้ผลไม่คำไม่ชาวและเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ตามมติของพระพุทธศาสนา เมื่อบุคคลกระทำกรรมไม่คำไม่ชาวนี้แล้ว ก็จะทำให้กรรมคำหรือกรรมชาวหมดอำนาจสิ้นสุดไป และเพราะความประเสริฐของกรรมไม่คำไม่ชาว ที่สามารถขจัดกรรมทั้งปวงให้สิ้นไปได้นี้เอง กรรมไม่คำไม่ชาวจึงเป็นกรรมพิเศษ ที่ใหม่และไม่ซ้ำกับกรรมในหลักคำสอนของศาสนาใด ซึ่งทำให้หลักคำสอนเรื่องกรรมของพระพุทธศาสนา มีความสูงส่งกว่าหลักคำสอนเรื่องกรรมในระบบกิริยาท่อน ๆ ของปรัชญาอื่นเสียทั่วไป

กรรมไม่คำไม่ชาว หมายถึงกรรมหรือการกระทำใด ๆ ที่ไม่ก่อให้เกิดสุขหรือทุกข์ หรือทั้งสุขและทุกข์ เพราะฉะนั้นเราจึงไม่อาจจะตัดสินได้ว่ากรรมประเภทนี้ เป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว หรือกรรมทั้งดีและชั่ว กรรมไม่คำไม่ชาวเป็นกรรมที่จะนำไปสู่สภาวะซึ่งอยู่เหนือทั้งสุขและทุกข์ อันเป็นสภาวะที่คับหมคสันแล้วซึ่งกรรมทั้งปวงที่เรียกกันว่าพระนิพพาน ฉะนั้นกรรมไม่คำไม่ชาวจึงเป็นกรรมในขั้นปรมัตถ์ ที่ประเสริฐกว่ากรรมดีหรือกรรมชั่วหรือกรรมทั้งดีและชั่ว ซึ่งเป็นกรรมในขั้นศีลธรรมธรรมดา ๆ ที่ไม่สามารถจะทำให้บุคคลหลุดพ้นจากการเวียนววยตายเกิดในวัฏสงสารได้

อย่างไรก็ตาม แมว่ากรรมไม่คำไม่ชาวจะเป็นกรรมที่สามารถทำให้บุคคล หลุดพ้นจากอำนาจของการเวียนววยตายเกิดในวัฏสงสารได้ แต่กรรมประเภทนี้ก็ยังมิใช่กรรมหรือการกระทำของพระอรหันต์ผู้บรรลุลความหลุดพ้นแล้ว พระอรหันต์เป็นผู้ที่ใดกระทำตนให้หมคสันแล้วซึ่งกิเลสอย่างสิ้นเชิง เพราะฉะนั้นการกระทำใด ๆ ของพระอรหันต์ จึงเป็นแต่เพียงการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่เรียกว่ากิริยาไม่ใช่กรรม พระอรหันต์จึงไม่มีกรรม และไม่ตองรับผลของกรรมให้ตองเวียนววยตายเกิดอีกต่อไป

เมื่อนำกรรมไม่คำไม่ชาวมาพิจารณาในแง่สัมพัทธ์ (Absolute) กรรมประเภทนี้ก็จัดว่า ไม่ใช่กรรมดี หรือกรรมชั่ว หรือกรรมทั้งดีทั้งชั่ว แต่ถ้านำกรรมไม่คำไม่ชาวมาพิจารณาในแง่สัมพัทธ์ (Relative) ซึ่งมันไม่ได้ออกให้เกิดทุกข์ หรือผลที่ไร้ประโยชน์และเป็นโทษ กรรมประเภทนี้ก็จัดว่าอยู่ในประเภทของกรรมดี อย่างไรก็ตาม แมว่ากรรมไม่คำไม่ชาวนั้นนับได้ว่าเป็นกรรมดี แต่พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงรวมกรรมนี้ไว้ในประเภทของกรรมขาว เพราะวาทกรรมไม่คำไม่ชาวนั้นเป็นกรรมที่จะนำไปสู่การสิ้นความเกิดโดยตรง จึงแตกต่างจากกรรมขาวซึ่งเป็นการกระทำธรรมดา ๆ ที่จะนำไปสู่การเกิดใหม่ไม่รู้จักสิ้นสุด

ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงลักษณะของกรรมไม่คำไม่ชาวไว้ว่า

คุณภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมไม่คำไม่ชาวมียิวากไม่คำไม่ชาวย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมเป็นใจ เจตนาใดเพื่อละกรรมคำอันมีวิบากคำในบรรดากรรมเหล่านั้นก็ดี เจตนาใดเพื่อละกรรมชาวนั้นมีวิบากชาวกดี เจตนาใดเพื่อละกรรมทั้งคำทั้งชาวมียิวากทั้งคำทั้งชาวกดี นี้เราเรียกว่ากรรมไม่คำไม่ชาวมียิวากไม่คำไม่ชาวย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม คุณภิกษุทั้งหลาย กรรม 4 ประการนี้แล เรากระทำให้แจ้งควยปัญญาอันยังเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ¹

เกี่ยวกับกรรมไม่คำไม่ชาวนั้น พระพุทธเจ้าทรงชี้ไปยังอริยมรรคมีองค์ 8 อันเป็นหลักปฏิบัติของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะนำไปสู่ความดับทุกข์และพระนิพพาน² และบางครั้งก็ทรงชี้ไปที่โพชฌงค์ 7 อันเป็นธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ ได้แก่ 1. สติ (ความระลึกได้) 2. ธัมมวิจยะ (ความสอดส่องดีบคนธรรม) 3. วิริยะ (ความเพียร) 4. ปีติ (ความ

¹ เรื่องเดียวกัน, 21/233/266; ดูเพิ่มเติมทุกกุโรวาทสูตร, ม.ม., 13/84-90/73-78 ควย.

² เรื่องเดียวกัน, 21/237/269-270.

อิมใจ) 5. ปัสสัทธิ (ความสงบกายสงบใจ) 6. สมาธิ (ความมีใจตั้งมั่น) และ
7. อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลางเพราะเห็นตามความเป็นจริง) ¹

อริยมรรคมีองค์ 8 หรือ โพชฌงค์ 7 นี้ เมื่อบุคคลใดเจริญโดยครบบริบูรณ์แล้ว ก็จะนำบุคคลนั้นไปสู่ความหลุดพ้น หรือพระนิพพานอันเป็นสถานะที่อยู่เหนือความสุขและความทุกข์ทั้งมวล กรรมดีและกรรมชั่วหรือกรรมดีและกรรมชั่ว จะนำไปสู่การเกิดขึ้นของกรรมใหม่หรือการกระทำโดยไม่สิ้นสุด เมื่อบุคคลใดกระทำกุศลหรืออกุศลกรรมใด ผลของกรรมดีหรือกรรมชั่วก็จะเกิดขึ้นในการเสวยผลของกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมนั้น ความทะยานอยาก (ตัณหา) หรือความยึดมั่น (อุปาทาน) ก็จะเกิดขึ้นในจิตของผู้เสวยกรรมนั้น และเนื่องจากมีความทะยานอยากและความยึดมั่น เขาก็จะกระทำกรรมอีก และเพราะเขาทำกรรมอีก ผลแห่งกรรมที่เขากระทำก็จะเกิดขึ้นอีก ในขณะที่เขาเสวยสุขหรือทุกข์อยู่นั้น ความทะยานอยากหรือความยึดมั่นใหม่ก็จะเกิดขึ้นอีก เขาก็จะกระทำกรรมอีก หมุนเวียนเรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งนี้ถ้าจะกล่าวความตามพระสูตรแห่งพระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะเป็นดังนี้ : กรรมเป็นเหตุให้เกิดวิบาก วิบากเป็นเหตุให้เกิดตัณหา ตัณหาเป็นเหตุให้ทำกรรม กรรมเป็นเหตุให้เกิดวิบาก . . . ตัณหา - กรรม - วิบาก ทั้ง 3 นี้จะหมุนเวียนเป็นวัฏฏะเรื่อยไปโดยไม่มีวันสิ้นสุด ตราบเท่าที่วงกลมแห่งปฏิกิริยาลูกโซ่นี้ ยังไม่ถูกทำลายลงด้วยการรู้อริยมรรคมีองค์ 8 หรือการเจริญโพชฌงค์ 7 กรรมไม่คำไม่ชวนี้เองจะทำให้เกิดวิปัสณาญาณ ซึ่งจะกำจัดตัณหาได้หมดสิ้น

¹ เรื่องเดียวกัน, 21/238/270-271.

กรรมที่ไม่คำไม่ชานี้ ไม่มีในหลักคำสอนของศาสนาหรือระบบปรัชญาอื่นใดในอินเดีย กรรมนี้จะหาพบได้เฉพาะในหลักคำสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเท่านั้น บุคคลที่กระทำการกรรมไม่คำไม่ชานี้ จะบรรลุถึงสภาวะที่สิ้นสุดแห่งกรรมทั้งปวงไม่ว่ากรรมคำหรือกรรมชาน สภาวะที่กล่าวนี้เป็นที่สุดแห่งวิญญูสงสาร ซึ่งเรียกว่าพระนิพพานคือไม่มีความทุกข์อีกต่อไป แม้มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันก็ไม่มีอาการกระทำที่เป็นกรรม ไม่ต้องรับผลของกรรม และก็ไม่มีความทะยานอยากที่จะเป็นเหตุให้เกิดใหม่อีกต่อไปในอนาคต พระนิพพานจึงเป็นสภาวะที่สิ้นสุดของความทุกข์ทั้งปวง และเป็นสภาวะที่ทำให้ความพยายามทุกอย่างเพื่อการบรรลุถึงมีความหมายโดยสมบูรณ์

ข. กรรมที่ให้ผลและกรรมที่ไม่ให้ผล

ในหัวข้อแรกได้ชี้ให้เห็นแล้วว่า ในแง่ที่เกี่ยวกับศีลธรรมนั้น มิได้หมายความว่า การกระทำทุก ๆ อย่าง จะถือว่าเป็นกรรมตามความหมายของคำว่ากรรมในพระพุทธศาสนา ในทรรศนะของพระพุทธศาสนานั้น การกระทำที่ประกอบไปด้วยเจตนาจึงเรียกว่ากรรม หรือเจตนาอันเองที่เรียกว่ากรรม ดังพุทธพจน์ที่ว่า "คุณภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำการกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ¹ . . ."

ความข้อนี้นิยมแสดงว่า กรรมที่ไม่มีเจตนาขอมไม่ถือว่าเป็นกรรม และการกระทำเช่นนั้นขอมไม่เกิดผลต่อผู้กระทำ เพราะฉะนั้นกรรมที่ไรเจตนาจึงเป็นกรรมที่ไม่ให้ผล เกี่ยวกับเรื่องนี้มีพุทธพจน์ที่เราควรพิจารณากันเป็นพิเศษ ดังต่อไปนี้

ในอังคุตตรนิกาย เล่ม 20 ข้อ 473 และอีกแห่งหนึ่งในเล่ม 20 เดียวกันนี้ จากข้อ 551 ถึงข้อ 552 ² พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสถึงเหตุของกรรมไว้ 6 อย่าง เหตุของ

¹ อัง.จกฺก., 22/334/422.

² อัง.ติก., 20/473/152-154; ดูเพิ่มเติม อัง.ติก., 20/551-552/295-297 ควณ.

กรรมทั้งหกเหล่านี้ เราอาจจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กุศลและอกุศล ในกลุ่มแรกอกุศล มีเหตุ 3 อย่าง คือ 1. โลภะ 2. โทสะ และ 3. โมหะ เกี่ยวกับกรรมที่มีเหตุ 3 อย่างเหล่านี้ พระพุทธองค์ตรัสว่า

กุศลภิกษุทั้งหลาย กรรมที่ถูกโลภะครอบงำ . . . กรรมที่ถูกโทสะครอบงำ . . . กรรมที่ถูกโมหะครอบงำ . . . ย่อมใหญ่หลวงในสิ่งที่เกิดอติภาพของเขา กรรมนั้นให้ผลในชั้นชเวโต ในชั้นนั้น เขาจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้น ในลำดับที่เกิดหรือต่อ ๆ ไปในปัจจุบันนั่นเอง . . . ¹

กรรมที่เกิดจากเหตุเหล่านี้ เทียบได้กับเมล็ดพืชที่ยังไม่ถูกทำลาย ไม่บูดพัง ไม่ได้รับอันตรายควยลมควยความร้อน รักษาไว้ด้วยดี ได้รับการหว่านในเนื้อนาดี หรือที่คืนที่เตรียมไว้ดี ต่อจากนั้นถ้าหากว่าฝนตกลงมาตามฤดูกาลอันเหมาะสม ก็แน่นอนว่าพืชนั้นจะต้องเจริญงอกงาม กรรมที่มีเหตุมาจากโลภะ โทสะ โมหะนี้ ก็จะเป็นกรรมที่ให้ผลซึ่งจะให้ผลตามความเหมาะสมแก่ผู้กระทำในชาตินี้หรือในชาติหน้า กรรมอย่างนี้อาจจะเป็นได้ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ยกตัวอย่างเช่น เมื่อบุคคลมีความโลภอยู่ในใจ เขาอาจจะสละทรัพย์ทำบุญโดยหวังที่จะได้รับความยกย่องจากบุคคลอื่น หรือหวังที่จะได้รับผลตอบแทนพึงพอใจจากบุคคลอื่น ในกรณีนี้ ก็เป็นการแน่นอนว่ากรรมดีของเขามีเหตุมาจากอโลภะ แต่โลภะมีบทบาทเป็นแรงผลักดันในการกระทำบุญของเขา ในที่นี้โลภะจึงเป็นเหตุโดยอ้อมแห่งการกระทำกุศลของเขา ทว่าตรงกันข้ามถ้าหากว่าโลภะเป็นเหตุโดยตรง บุคคลนั้นก็อาจลักทรัพย์ของผู้อื่น พระพุทธองค์จึงตรัสว่า กรรมที่มีมูลเหตุมาจากอกุศลทั้ง 3 เหล่านี้ ย่อมจะนำไปสู่การก่อให้เกิดกรรมที่ให้ผลใหม่โดยไม่มีที่สิ้นสุด มีเข่นนำไปสู่ความหมกมุ่นของกรรม ² หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ กรรมนี้ย่อมนำไปสู่การท่องเที่ยวในสังสารวัฏโดยไม่รู้จบสิ้น

¹ อจ. เอก., 20/473/153.

² อจ. กิก., 20/551/295-296.

กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มของกุศลมีมูลเหตุ 3 ประการ คือ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ
เกี่ยวกับเรื่องนี้ พึงพิจารณาพุทธพจน์ดังต่อไปนี้

คุณภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ 3 ประการนี้แล เป็นเหตุให้เกิดกรรม 3
ประการ เป็นใจ คือ อโลภะ 1, อโทสะ 1, อโมหะ 1. คุณภิกษุทั้งหลาย
กรรมที่ถูกอโลภะครอบงำ เกิดแต่อโลภะ มีอโลภะเป็นเหตุ มีอโลภะเป็นแดน
เกิด เมื่ออโลภะปราศไปแล้ว ย่อมเป็นอันบุคคลละใจได้เด็ดขาด ถอนรากขึ้นแล้ว
ทำให้เหมือนตาลยอดควน ทำไม้ใหม่ ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา กรรม
ที่ถูกอโทสะครอบงำ ฯลฯ กรรมที่ถูกอโมหะครอบงำ เกิดแต่อโมหะ มีอโมหะ
เป็นเหตุ มีอโมหะเป็นแดนเกิด เมื่ออโมหะปราศไปแล้ว ย่อมเป็นอันบุคคลละใจ
ได้เด็ดขาด ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดควน ทำไม้ใหม่ ไม่ให้เกิดขึ้น
อีกต่อไปเป็นธรรมดา . . . 1

พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบการกระทำที่บุคคลกระทำโดยปราศจากโลภะ โทสะ
และโมหะ กับเมล็ดพืชที่ถูกเผาจนยางแห้ง แล้วเอาไปตากไว้ เอาไปแช่ไว้ในน้ำ เมล็ดพืชนี้
บุคคลทิ้งแล้วทำลายแล้วย่อมไม่เกิดอีก ทำนองเดียวกันกับการกระทำที่เนื่องมาจาก อโลภะ
อโทสะ และอโมหะ เมื่ออโลภะ อโทสะ อโมหะ ถูกถอนรากโดยสิ้นเชิง การกระทำ
เหล่านั้นก็ย่อมไม่ให้เกิดผลแก่ผู้กระทำ การกระทำหรือกรรมดังกล่าวนี้เป็นการกระทำของพระ-
อรหันต์ เราไม่เรียกว่ากรรม แต่เราเรียกว่าภิกขิยา

ตัวอย่างอีกประการหนึ่งของพระพุทธาธิบาย เกี่ยวกับเหตุ 6 ประการของกรรม
มีดังต่อไปนี้

คุณภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ 3 อย่างนี้เป็นเหตุให้เกิดกรรม 3 อย่างเป็น-
ใจ คือ โลภะ 1, โทสะ 1, โมหะ 1. คุณภิกษุทั้งหลาย กรรมใดซึ่งบุคคล
ทำด้วยความโลภ . . . กรรมใดซึ่งบุคคลทำด้วยความโกรธ . . . กรรม
ใดซึ่งบุคคลทำด้วยความหลง . . . กรรมนั้นเป็นอกุศล กรรมนั้นมีโทษ
กรรมนั้นมีโทษเป็นผล กรรมนั้นเป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป กรรมนั้นไม่เป็นไป

¹ อภ.ติก., 20/473/153-154.

เพื่อความดีกรรม คุณริกษุทั้งหลาย ชรรษชาติ 3 อย่างนี้ เป็นเหตุให้เกิดกรรม 3 อย่างเป็นไฉน คือ อโลภะ 1 อโทสะ 1 อโมหะ 1 คุณริกษุทั้งหลาย กรรมใดซึ่งบุคคลทำความไม่โลภ . . . กรรมใดซึ่งบุคคลทำความไม่โกรธ กรรมใดซึ่งบุคคลทำความไม่หลง . . . กรรมนั้นเป็นกุศล กรรมนั้นไม่มีโทษะ กรรมนั้นมีสุขเป็นผล กรรมนั้นเป็นไปเพื่อความดีกรรม กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป . . .¹

เพราะฉะนั้นเราจึงเห็นได้อย่างแจ่มชัดว่า กลุ่มแต่ละกลุ่มของเหตุแห่งกรรมทั้ง 6 นี้ ก็เป็นเหตุแห่งการกระทำกรรมเท่า ๆ กัน แต่วิถีแห่งการกระทำแตกต่างกัน กลุ่มแรกเป็นกลุ่มอกุศลกรรม ประกอบด้วยโลภะ โทสะ และโมหะ เป็นเหตุที่ย้อนนำไปสู่การกระทำกรรมต่อไป หรือทำให้ทองทองเหี่ยวไปในสังสารวัฏ กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มกุศลกรรมซึ่งประกอบด้วยอโลภะ อโทสะ และอโมหะ เป็นเหตุของกรรมซึ่งไม่ไหลและนำไปสู่ความหมดสิ้นของกรรม หรือการหลุดพ้นจากทุกข์ เหตุทั้งหกเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า กรรมจะไหลหรือไม่ไหล ก็ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติภายในของผู้กระทำกรรมนั้น ถ้าอกุศลกรรมทั้งสามมีอยู่ในใจของผู้กระทำกรรม กรรมของเขาก็จะเกิดผลบางอย่างตามสมควรแก่เหตุของมัน แต่ความนี้ก็ไม่เห็นความสามารถสำหรับบุคคลธรรมดา ผู้มีจิตใจยังมีไฉนจากโลภะ โทสะ โมหะ ที่จะกระทำกรรมอันจะนำไปสู่ความสูญสิ้นของกรรมทั้งปวง ไปสู่ความรู้แจ้งแห่งสัจธรรม กรรมเช่นว่านี้ก็เนื่องมาจากอโลภะ อโทสะ อโมหะ แต่เนื่องจากโลภะ โทสะ โมหะ ของเขายังมิได้ถูกทำลายให้สิ้นไป การกระทำของเขานั้นก็จะยังคงไหลผลบางอย่างแก่เขา

พุทธศาสนาดูว่า การกระทำของบุคคลผู้เข้าถึงความหลุดพ้นแล้ว คือพระอรหันต์ไม่จัดเป็นกรรมตามความหมายทั่วไปอีกต่อไป เพราะกิเลสซึ่งเป็นเหตุให้ทำกรรม หรือเป็นเหตุให้การกระทำเป็นกรรม ท่านได้ทำลายมันหมดสิ้นแล้วตั้งแต่วันที่ที่ท่านบรรลุความเป็นพระอรหันต์ อริยมรรคมีองค์แปดซึ่งท่านได้ดำเนินตาม จนกระทั่งเข้าถึงความหลุดพ้นจากกิเลสโดยสิ้นเชิงนั้น พระพุทธองค์ทรงเรียกว่า กรรมไม่คำไม่ขาวซึ่งมีวิบากไม่คำไม่ขาว

¹ อญ.ติก., 20/551/295-296.

และเป็นไปเพื่อดับกรรม เมื่อท่านดับกิเลสได้โดยสิ้นเชิงด้วยอริยมรรค กรรมของท่านก็ดับ คำว่า "กรรมดับ" ในที่นี้หมายความว่า การกระทำใด ๆ ของท่านหลังจากที่ได้บรรลุความเป็นพระอรหันต์แล้ว ไม่จัดเป็นกรรมอีกต่อไป พุทธศาสนาเรียกการกระทำของพระอรหันต์ว่า "กิริยา" ไม่เรียกว่า "กรรม" เพราะจะไม่มีวิบากให้ท่านได้รับผลเป็นความสุขหรือความทุกข์ เป็นความเจริญหรือความเสื่อม เรื่องความเสื่อมอันเป็นผลของอกุศลกรรมไม่จำเป็นต้องพูดถึงก็ได้ เพราะผู้ที่ เป็นพระอรหันต์ยอมละอกุศลได้เด็ดขาดแล้ว แต่การกระทำที่คนทั่วไปอาจเห็นเป็นว่าท่านทำกุศลกรรม ก็จะไม่ทำให้ท่านดีขึ้นหรือสูงขึ้น เพราะท่านได้ขึ้นถึงจุดสูงสุดแล้ว เหมือนบุคคลขึ้นถึงยอดเขาสูงสุดแล้ว ถึงเขาจะแสดงกิริยาอาการอะไรที่มีลักษณะเหมือนกับจะเป็นฝ่ายต้อขึ้นไปอีก กิริยาอาการของเขานั้นก็จะไม่มีผลอะไร เพราะมันจะไม่ทำให้เขาขึ้นสูงขึ้นไปกว่าจุดที่เขาเหยียบอยู่ได้อีก

เราอาจเรียกการกระทำของพระอรหันต์ว่า เป็นการกระทำที่เป็นกลาง ๆ แต่ก็ไม่พึงเข้าใจว่าเป็นเช่นเดียวกับกรรมที่เป็นกลาง ๆ ซึ่งเรียกว่าอภัยกตกรรม ซึ่งเกิดจากอภัยกตเจตนา อย่างการกระทำของคนทั่วไป เพราะกรรมหรือการกระทำชนิดนี้ ยังอำนาจวิบากแก่ผู้กระทำเช่นเดียวกับกุศลกรรมและอกุศลกรรม ส่วนการกระทำของพระอรหันต์เป็นกลาง ๆ เพราะวางจากโลภะ โทสะ และโมหะ พ้นจากอุปาทานโดยประการทั้งปวง ด้วยเหตุนี้การกระทำของพระอรหันต์จึงเรียกว่า กิริยา เพราะไม่มีวิบากเป็นความสุขทุกข์ ไม่มีผลนำไปสู่การเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

การกระทำของพระอรหันต์ แม้จะไม่มีผลสำหรับตัวท่านเอง แต่ก็มีผลสำหรับคนอื่นหรือชาวโลกทั่วไป อย่างเช่นการกระทำของพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธะ และของพระอรหันต์สาวกในการเทศนาสั่งสอนสังฆธรรม ซึ่งมีผลยิ่งใหญ่ไพศาล เป็นหลักปฏิบัติสำหรับผู้นุ่งแสวงหาความหลุดพ้นจากทุกข์อวิชชาเท่าทุกวันนี้ ผู้ที่เป็นพระอรหันต์แม้จะไม่เทศนาสั่งสอนใครเลย (ความจริงเป็นไปไม่ไค้ที่ท่านจะไม่ปรินิพพานสั่งสอนใคร) แต่เพียงการปรากฏตัวของท่านในมนุษย ก็จัดว่าเป็นการสอนอย่างหนึ่ง นั่นก็คือ สอนด้วยการปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่น

พระพุทธศาสนาถือว่า พระอรหันต์เป็นผู้อยู่ในภาวะที่พ้นจากบุญและบาป หรืออีกนัยหนึ่งเป็นผู้ละทิ้งบุญและบาป ขอนี้มิไค้หมายความว่าท่านจะไม่ได้รับผลของอดีตกรรมที่เคย

ได้กระทำไว้ก่อนเป็นพระอรหันต์ เพราะตามหลักฐานที่ปรากฏพระอรหันต์หรือแม่แก่พระพุทธเจ้า
 เอง ก็ยังคงได้รับผลของอดีตกรรมที่เป็นกุศลและอกุศล เช่นเดียวกับสามัญชนทั่วไป หาก
 หมายความว่านับตั้งแต่วินาทีที่ท่านได้บรรลุความเป็นพระอรหันต์แล้ว การกระทำของท่านไม่จัด
 เป็นกุศลกรรมอกุศลกรรมอย่างการกระทำของปุถุชนอีกต่อไป ท่านจึงอยู่ในฐานะที่เรียกว่าพ้น
 จากบุญและบาปหรือละได้ทั้งบุญและบาปทั้งกาลแล้ว.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย